

Stadskanaal Oosterstraat 73

bouwhistorische verkenning en waardestelling

Groningen, maart 2021

BDM v.o.f. - Bureau voor
bouwhistorisch onderzoek,
documentatie en
historische nederzettingsmorfologie

Stadskanaal Oosterstraat 73

bouwhistorische verkenning en waardestelling

COLOFON

Bouwhistorische verkenning: voormalig slachthuis Oosterstraat 73 Stadskanaal

Status: Rijksmonument

Monumentnummer: 516264

Veldwerk:

Tekeningen

Tekst:

Foto's:

Archiefonderzoek:

Opdrachtgever: Gemeente Stadskanaal

Copyright: BDM

INHOUD

1. Inleiding	4
2. Situering en structuur	5
3. Bouwgeschiedenis	6
Dateringplattegrond	16
4. Beschrijving exterieur	17
5. Beschrijving interieur	25
6. Waardering	36
Waarderingsplattegrond	37
7. Advies bij aanpassingen voor toekomstig gebruik	38
8. Literatuur	39

Bijlage: Redengevende omschrijving RCE

1. INLEIDING

Het gebouw aan de Oosterstraat 73 in Stadskanaal is in 1925 gerealiseerd naar ontwerp van de gemeentearchitect van de toenmalige gemeente Onstwedde, Otto Linzel. Het is opgetrokken in een kubistisch expressionistische bouwstijl. Het pand is gebouwd als openbaar slachthuis en was vanaf 1984 in gebruik als particulier slachthuis. Inmiddels staat het gebouw veertien jaar leeg en zijn er gegadigden om het gebouw geschikt te maken voor een andere functie.

Om de cultuur- en architectuurhistorische waarden van het gebouw in beeld te krijgen en daarmee de mogelijkheden van het gebouw in kaart te brengen, heeft de gemeente Stadskanaal, de eigenaar van het pand, ons opdracht gegeven een bouwhistorische waardestelling van het gebouw te maken.

Het veldwerk voor de verkenning is uitgevoerd op 5 februari 2021.

2. SITUERING EN STRUCTUUR

Situatie

De Oosterstraat loopt parallel aan het Stadskanaal. Dit kanaal was in 1765 gegraven om de venen in Zuidoost-Groningen en Oost-Drenthe af te kunnen graven. De ruimtelijke ontwikkeling van Stadskanaal volgde tot de jaren dertig het dubbelkanalenstelsel dat werd gevormd door het Stadskanaal en het ten noordoosten hiervan gelegen Boerendiep. Het slachthuis is gesitueerd op de plek waar het kanaal een knik maakt, vlakbij de watertoren.

Het slachthuis ligt op de hoek van de Oosterstraat en aan de weg naar de voormalige gasfabriek. Vanaf de Oosterstraat ligt het gebouw iets naar achter. De zuidoostgevel van het gebouw grenst aan de weg naar de voormalige gasfabriek. Deze zijde heeft meer de uitstraling van een voorgevel dan de gevel aan de Oosterstraat (de zuidwestgevel). Aan de linkerzijde ligt het gebouw vlak tegen een grote boerderij.

Luchtfoto van de omgeving van het Stadskanaal met de watertoren en de gasfabriek met gashouders; het slachthuis ligt verborgen achter de bomen (Beeldbank Groningen)

Indeling

Het voormalige slachthuis is een vrijstaand gebouw van één bouwlaag en heeft een blokvormige opbouw. Het bestaat uit een aantal bouwvolumes van verschillende hoogten onder een plat betonnen dak. Gezien vanaf de zuidoostzijde bestaat het gebouw uit een nagenoeg symmetrisch deel met in het midden een vierkant hoger gedeelte, geflankeerd door twee lagere delen. Aan de rechterzijde bevindt zich achter het lagere gedeelte weer een hoger blokvormig deel en daaraan een gekoppeld, aan de noordoostzijde een lage vleugel, die in een latere fase is verlengd.

Gezien vanuit het zuidoosten ligt in het midden, achter grote dubbele deuren een grote ruimte. Dit was oorspronkelijk de slachthal. Aan de rechterzijde daarvan bevindt zich een lagere hal en aan de linkerzijde (de voorzijde van het gebouw) een kleine hal en een kantoorruimte. Achter deze drie ruimten ligt een aaneenschakeling van vertrekken: de voormalige uitbeenruimte (later laboratorium), een hal met uitbeenkoelcel, een grote koelcel, een opslagruimte, een kantoorruimte (voorheen kantine en diepvriesruimte, halletje met WC) en een schuurtje voor slachtafval. Hieraan is later nog een bergplaats gebouwd.

3. BOUWGESCHIEDENIS

De bouw van een slachthuis tijdens het interbellum

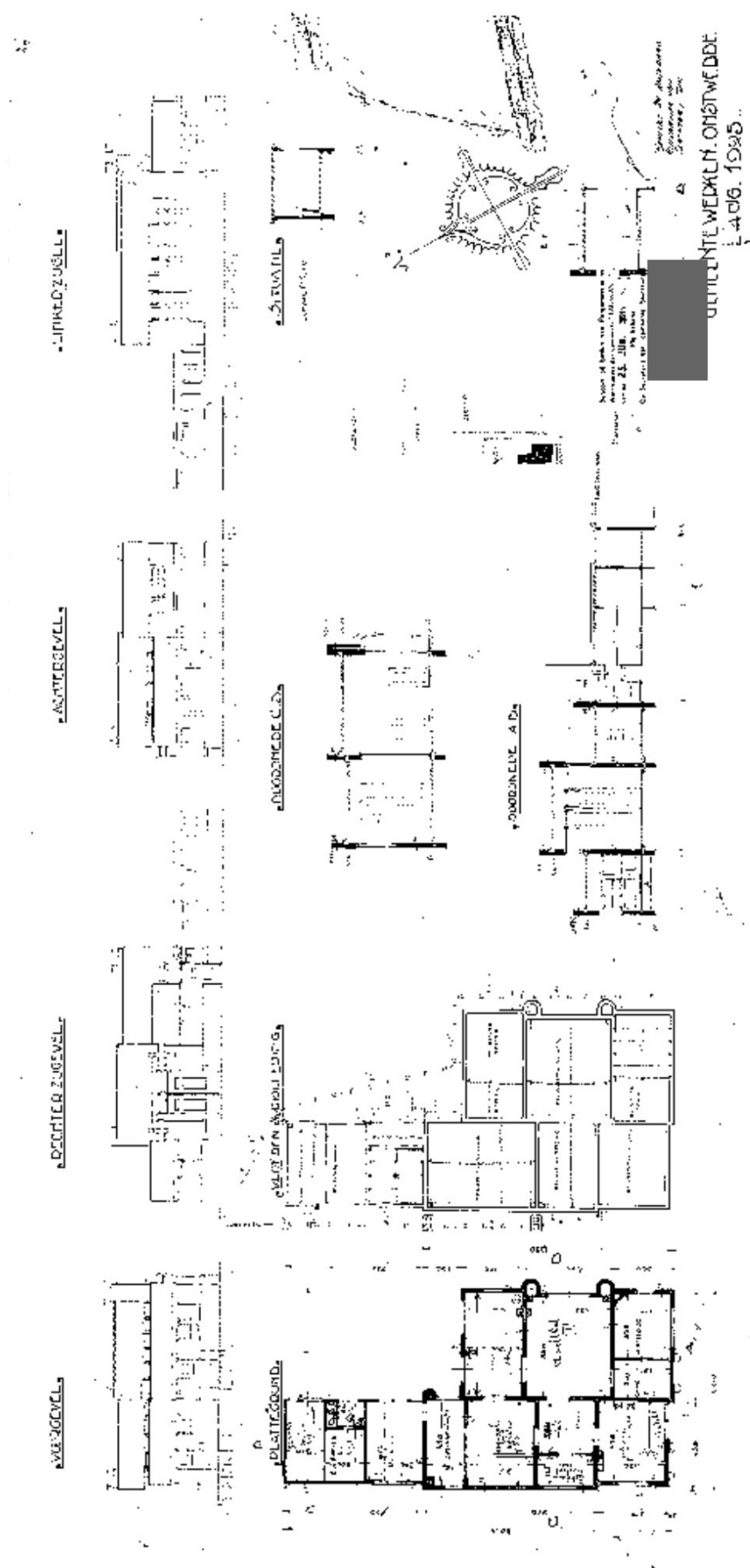
Aan het eind van de negentiende eeuw werden in steden openbare slachthuizen gebouwd, waarin de hygiëne beter was gewaarborgd en een betere controle op het slachten van dieren mogelijk was dan in de gebruikelijke particuliere slachtplaatsen. Ten gevolge van een strengere wetgeving (Vleeskeuringswet, 1919) volgden tijdens het interbellum de bouw van slachthuizen in kleinere gemeenten zoals Stadskanaal. Naar Duits voorbeeld werd in de slachthuizen een strikte scheiding tussen het slachten en de vleesverwerking aangebracht. Het slachten gebeurde in een gemeenschappelijke slachthal. Alle onderdelen van het slachthuis werden onder één dak geplaatst, volgens het zogenaamde 'blokmodel'. Vanwege de hygiëne werd het slachthuis doorgaans aan de rand van de bebouwde kom gebouwd.

Otto Linzel

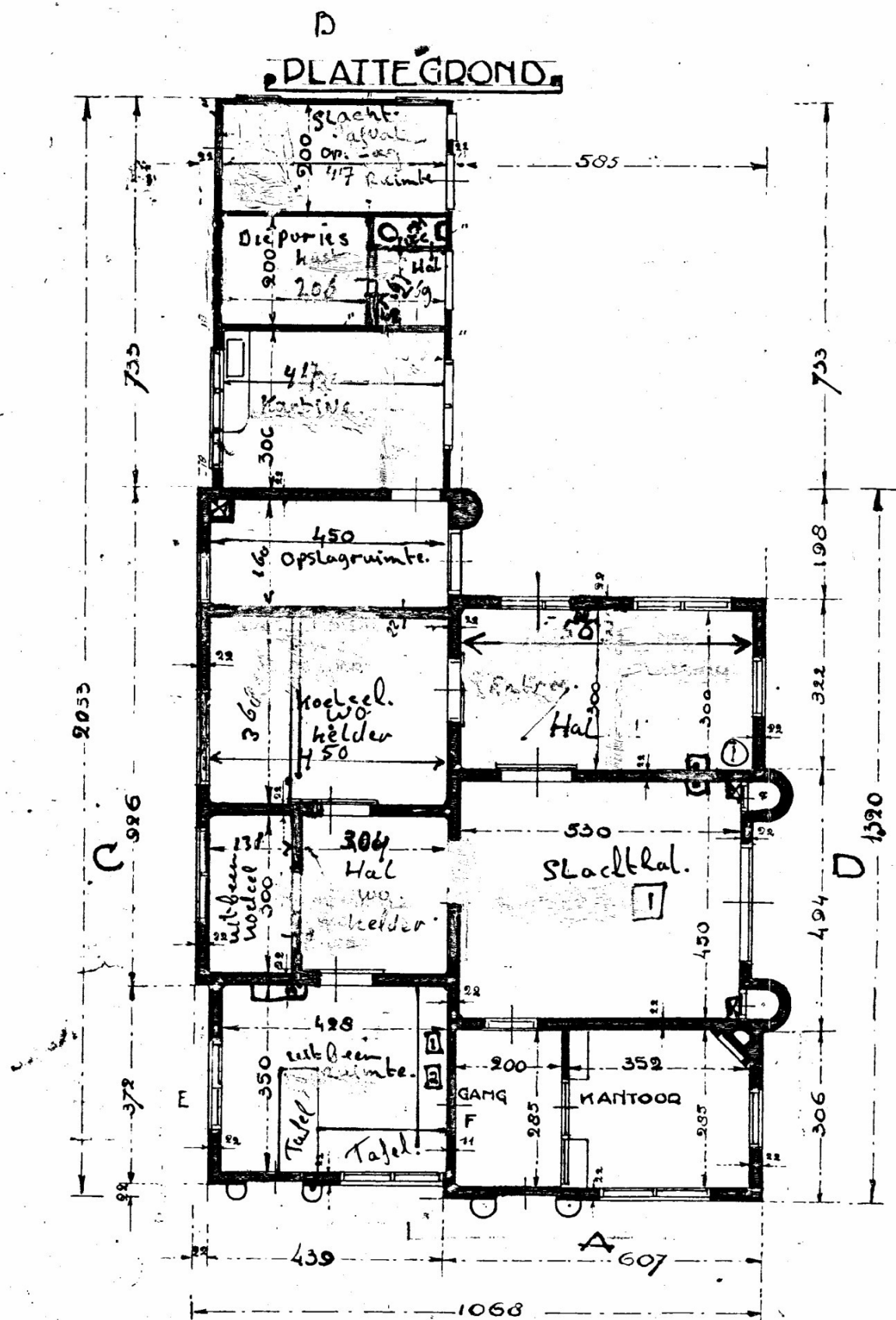
Ontwerper van het openbaar slachthuis in Stadskanaal was Otto Linzel (1883-1977). Linzel was gemeentearchitect van de toenmalige gemeente Onstwedde waaronder Stadskanaal viel. In 1928 raakte Linzel samen met zijn broer Christoffer Linzel die aannemer was, betrokken bij een corruptieschandaal in deze gemeente en in juni van dat jaar werd hij ontslagen als gemeentearchitect. Wegens het vervalsen van loonstaten was hij veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf maanden (er was negen maanden tegen hem geëist). Nadat hem in 1930 gratie was verleend, vestigde hij zich als aannemer in Soest. Gemeente-opzichter Jacob Meinen volgde Linzel op als Gemeentearchitect in de gemeente Onstwedde. Het slachthuis werd in 1925 gerealiseerd en werd daarna enkele malen verbouwd, met hoofdzakelijk interne wijzigingen.

Op de foto zijn o.a. te zien: Otto Linzel, Brouwer, Henk Linzel, aannemer Bolt en 2e van links B. Oosting (Beeldbank Groningen)

Gemeentewerken Onstwedde, ontwerptekening slachthuis Stads kanaal, augustus 1925 (Gemeente Stads kanaal)

Gemeentewerken Onstwedde, plattegrond uit de ontwerp-tekening slachthuis Stadskanaal, augustus 1925 (Gemeente Stadskanaal)

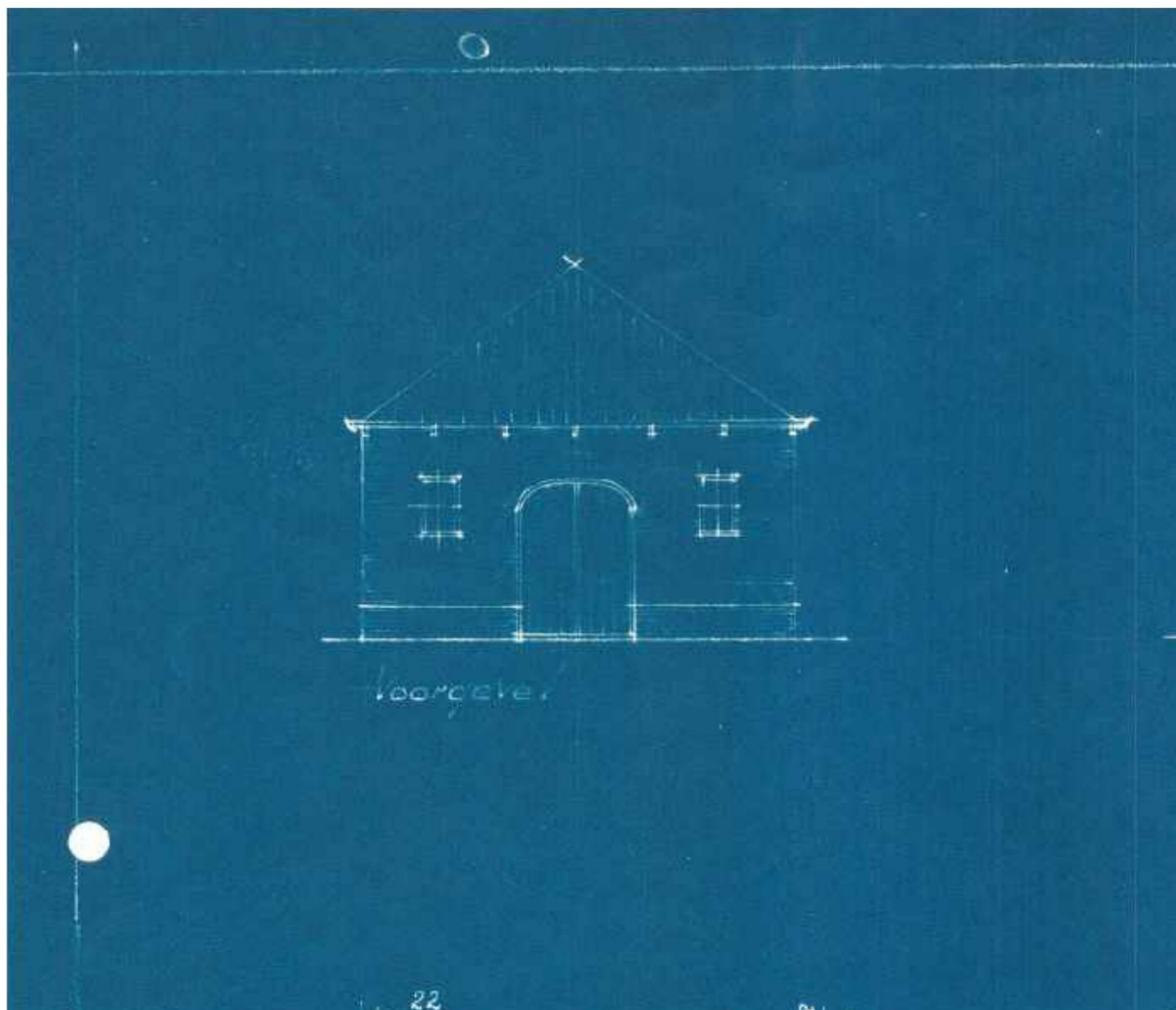
In 1925 werd begonnen met de bouw van het openbaar slachthuis aan de Oosterstraat. Op de foto vlnr.: metselaar Mulder, Berend Oosting, H.G. Mulder, onbekend (waarschijnlijk de broer van Otto Linzel), aannemer Arend Bolt, gemeente-opzichter (later gemeente-architect) J. Meinen, keurmeester Brouwer en gemeente-architect O. Linzel. Namen van de zittende jongens zijn niet bekend (foto Streekhistorisch Centrum Stadskanaal)

Het slachthuis vlak na de oplevering. Op de foto is te zien dat de kozijnen oorspronkelijk een donkere kleur hadden, mogelijk rood of groen; het raamhout was wel lichter van kleur; mogelijk wit of lichtgeel (foto Streekhistorisch Centrum Stadskanaal)

Bouw veeschuur bij het slachthuis, 1947

In 1947 is er een vrijstaande veeschuur bij het slachthuis gebouwd. Sinds de aanwijzing door het bedrijfsschap van vee en vlees van het slachthuis te Stadskanaal als centrale slachtplaats voor een aantal omliggende gemeenten, was de toevoer van slachtvee dusdanig toegenomen, dat het aantal te slachten dieren vóór de slachting niet meer in het bestaande kleine schuurtje (van golfplaten) kon worden ondergebracht. Doordat de ruimte veel te klein was, kwam het vaak voor dat de te slachten dieren uren achtereen moesten worden vastgebonden aan de omrastering van het slachthuis. Het vee

Ontwerptekening voor een veeschuur bij het slachthuis, maart 1947 (Gemeente Stadskanaal)

kwam daardoor vaak op de weg te staan, die naast het slachthuis liep en toegang gaf tot de gasfabriek. Dit veroorzaakte veel last voor het verkeer van en naar de gasfabriek. Omdat de verwachting was dat de aanvoer van slachtvee nog zou toenemen was het noodzakelijk dat de ruimte voor stalling van het slachtvee werd uitgebreid.¹

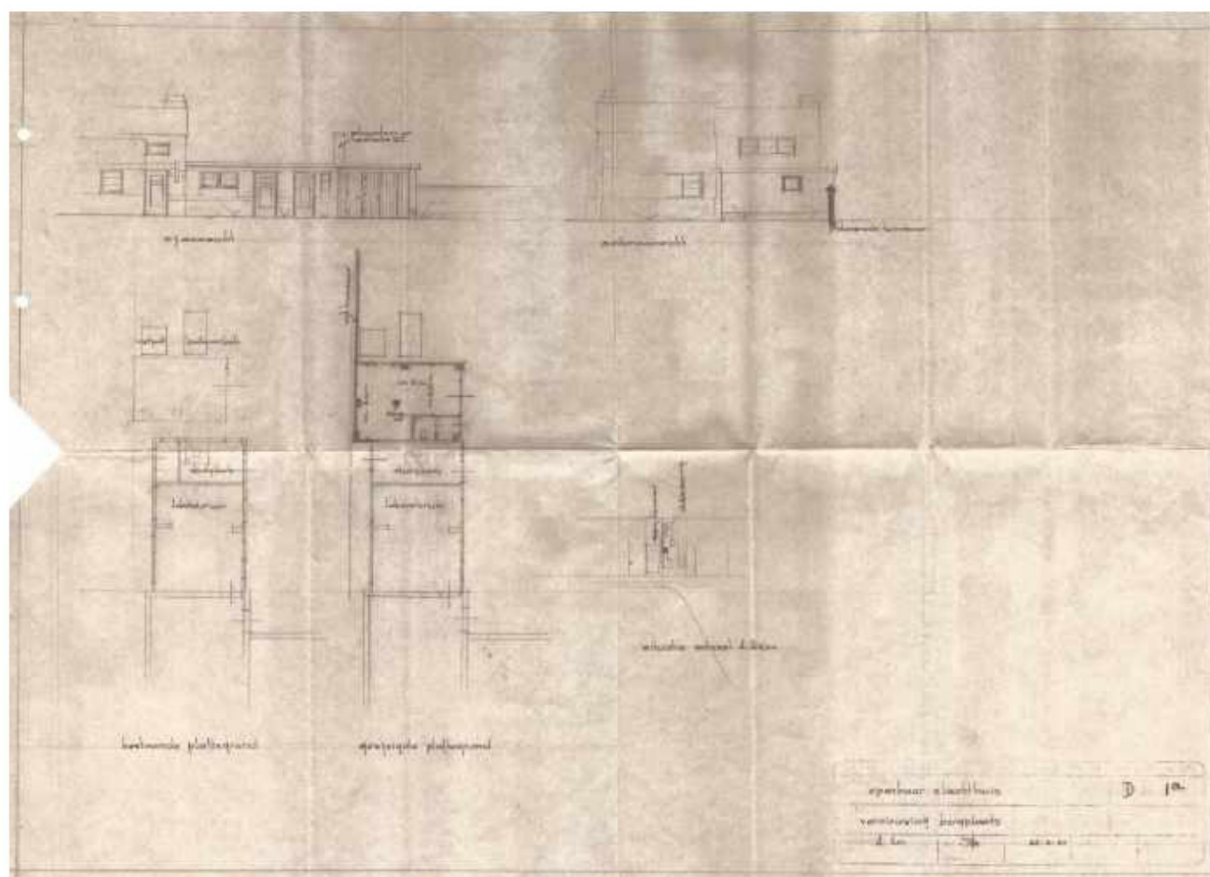
Vernieuwing bergplaats, bouw tuinmuur en interne wijzigingen, 1960-1961

In de begroting van de gemeente voor 1960 was een bedrag geraamd voor de vervanging van de golfplaten bergschuur achter het slachthuis voor een stenen gebouwtje.² De schuur werd aan het bestaande gedeelte gedacht. Ter vervanging van het geheel verouderd privaat met beerput werd een closet met doorspoeling in de begroting opgenomen. De vloer in de schuur is gemaakt van gewapend beton.

Ook werd het van belang geacht dat er een tuinmuur aangebracht zou worden op de afscheiding van het slachthuis en de boerderij van [REDACTED]. De muur werd uitgevoerd in steens metselwerk, afgedekt met ezelsrug. Het stenen gebouwtje is verbonden met de bestaande gebouwen en heeft een afmeting van

1. Bouwarchief Stadskanaal, brief van Gemeente Onstwedde aan Gedeputeerde Staten der Provincie Groningen, 7 mei 1947.

2. Bouwarchief Stadskanaal, brief van Gemeentewerken van Onstwedde aan B en W Stadskanaal, 29 juni 1960.

Ontwerptekening van de bergplaats, 1960. Plattegrond, gevels en doorsneden (Gemeente Stadskanaal)

3,60 x 5 meter. In een hoek bevindt zich de WC, die bereikbaar is via een deur vanaf de buitenzijde. De bergplaats heeft een dubbele deur. Het gebouwtje is in 1961 uitgevoerd. Mogelijk is toen ook het gedeelte met de kantine, het halletje met de WC en de diepvries verbouwd, waarbij de wanden zijn verwijderd, zodat er één grotere ruimte ontstond.

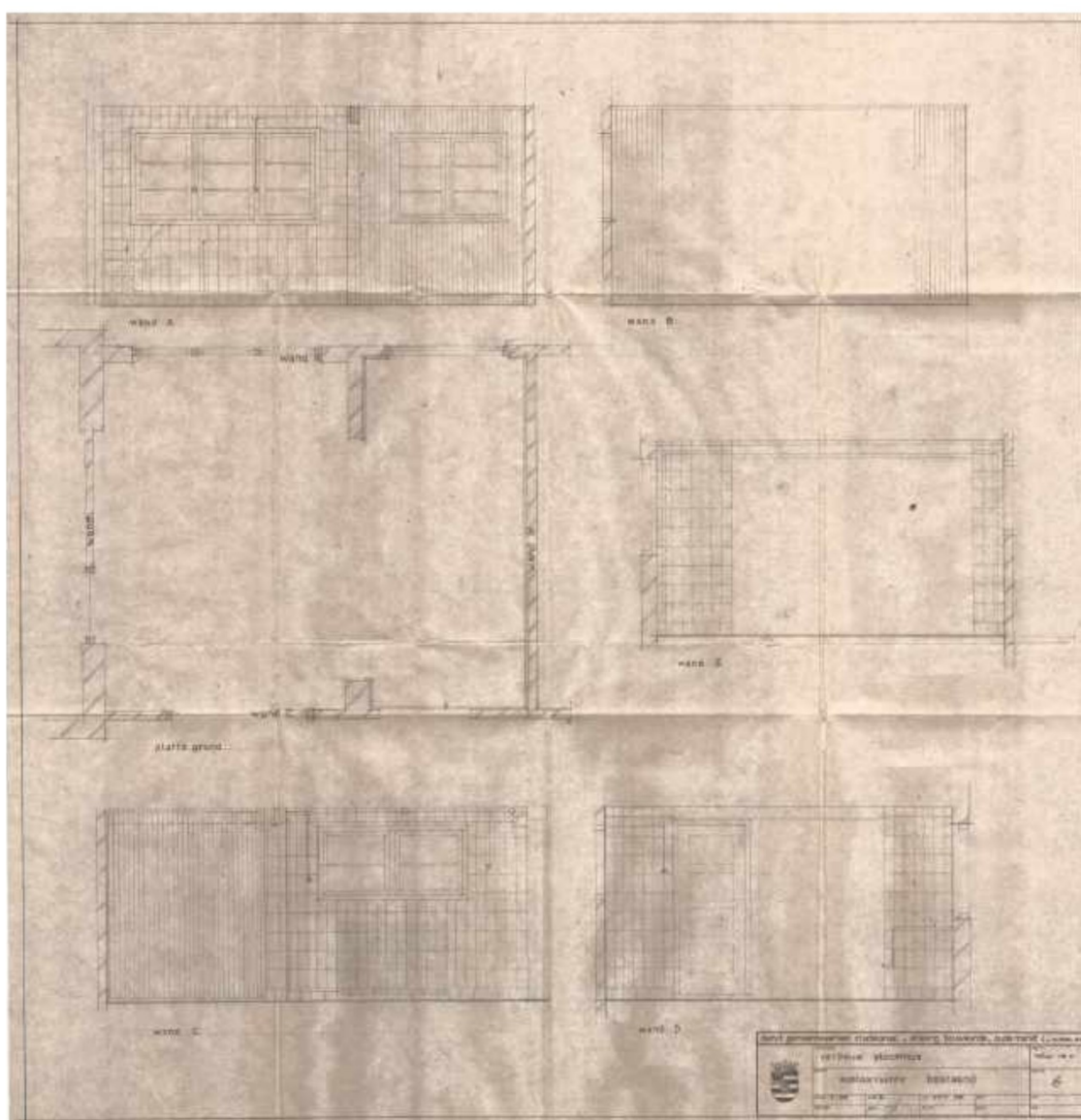
Verbouwing slachthuis, 1975-1976

Van 1975-1976 vond er een verbouwing plaats die ook consequenties had voor het exterieur van het slachthuis. De renovatie betrof onder meer het gedeeltelijk vervangen van licht-, gas- en waterleidingen, het verwijderen van bestaand tegelwerk met vervanging van nieuwe tegels, diverse breekwerkzaamheden ten aanzien van buitenkozijnen, het bekleden van wanden en het aanbrengen van akoestische plafonds. Bestaande, sterk verouderde gaskachels werden door nieuwe vervangen. Het betrof de verbouwing en renovatie van de voormalige uitbeenruimte tot laboratorium, de aanpassing van de hal ernaast en de verbouwing van het kantoor waar eerder de kantine, diepvries en hal met WC zaten en waarvan de tussenwanden al eerder waren weggehaald. In het laboratorium (voormalige uitbeenruimte) en de gang zijn de deuren naar buiten in de zuidwestgevel (de zijde van de Oosterstraat) dichtgemaakt. Daarbij werden de buitenkozijnen uitgebroken en werden de openingen dichtgemetseld. Hierbij is in de buitengevel gebruik gemaakt van een gemetselde roodbruine baksteen op een trasraam van roodbruine, verticaal gemetselde bakstenen. Doordat de invulling van het metselwerk iets terugligt ten opzichte van het bestaande muurwerk en de kleurstelling niet exact hetzelfde is, zijn deze vlakken duidelijk zichtbaar in het exterieur. In het pand is voor de voormalige deuropening in het halletje een vaste kast gekomen. Het oorspronkelijke gekleurde

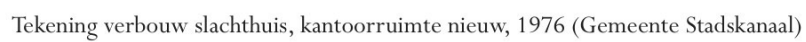
tegels op wanden en vloer in het halletje zijn nog aanwezig. In het ernaast gelegen laboratorium zijn de bestaande vierkante tegels (15 x 15 cm) vervangen door matte, witte kunstglazuurtegels. Op de vloer werden Röben tegels met een afmeting van 10 x 20 cm aangebracht. In het laboratorium werd de deur naar de naastgelegen hal met uitbeengoelcel vervangen voor een andere deur, uit bestaand werk. Dit is een stompe deur zonder bovenraam. Oorspronkelijk bevond zich hier een deur met bovenraam.

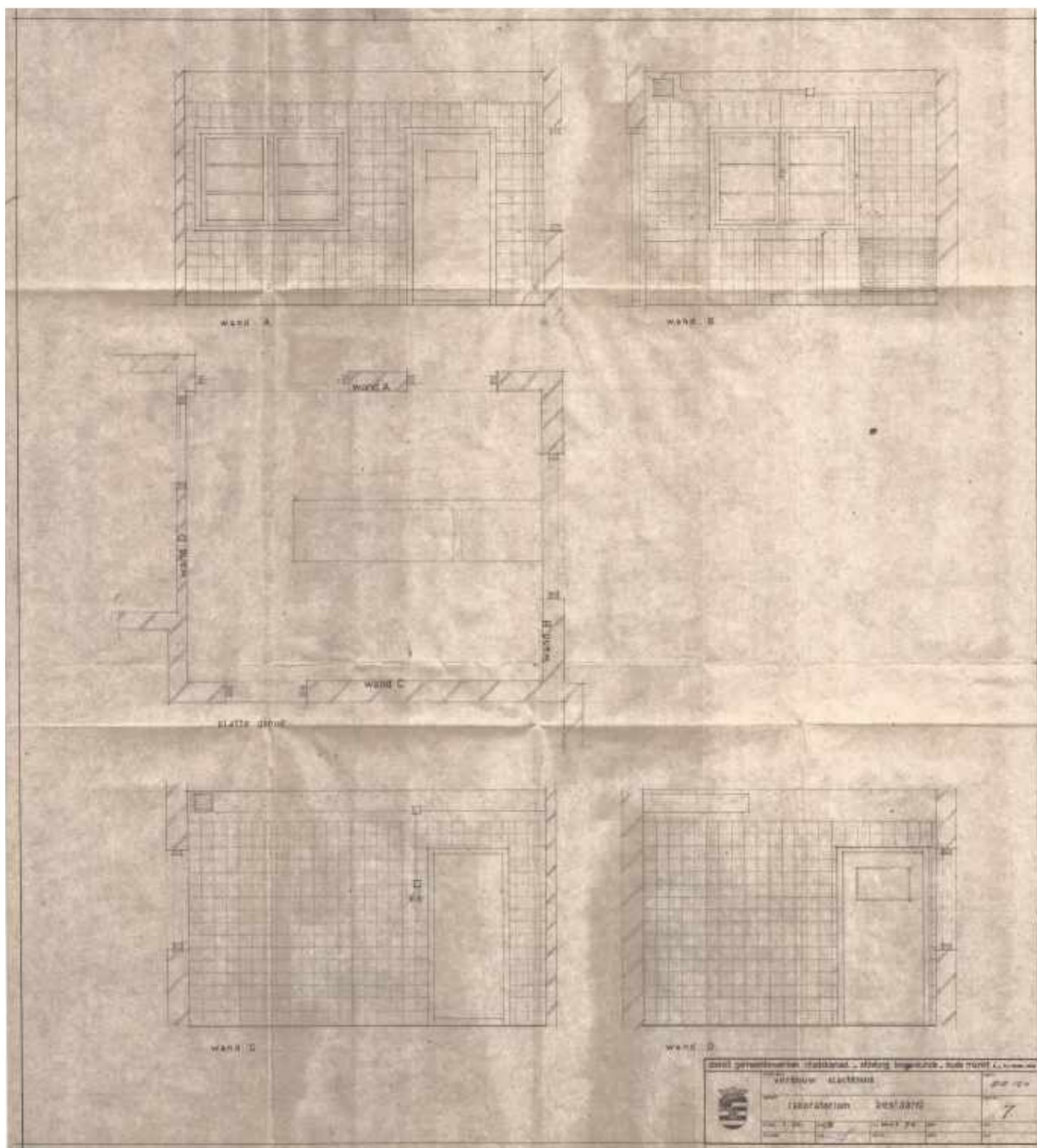
In de kantoorruimte bevonden zich oorspronkelijk een kantine, een halletje met WC en een diepvriesruimte. Deze ruimten waren eerder al gewijzigd waarbij de tussenwanden waren uitgebroken, zodat er één grote ruimte ontstond. Bij de huidige verbouwing werd in deze ruimte een raam vergroot/vervangen voor een groter raam (op de plek waar voorheen de diepvries zat).

Volgens de tekeningen in het archief werd een deel van het tegelwerk vervangen door spaanplaat. Plafond werd voorzien van kurktegels van 40 x 40 cm. Het is niet duidelijk of dit zo uitgevoerd is. In de huidige situatie zijn wanden en plafond betimmerd met schrootjes.

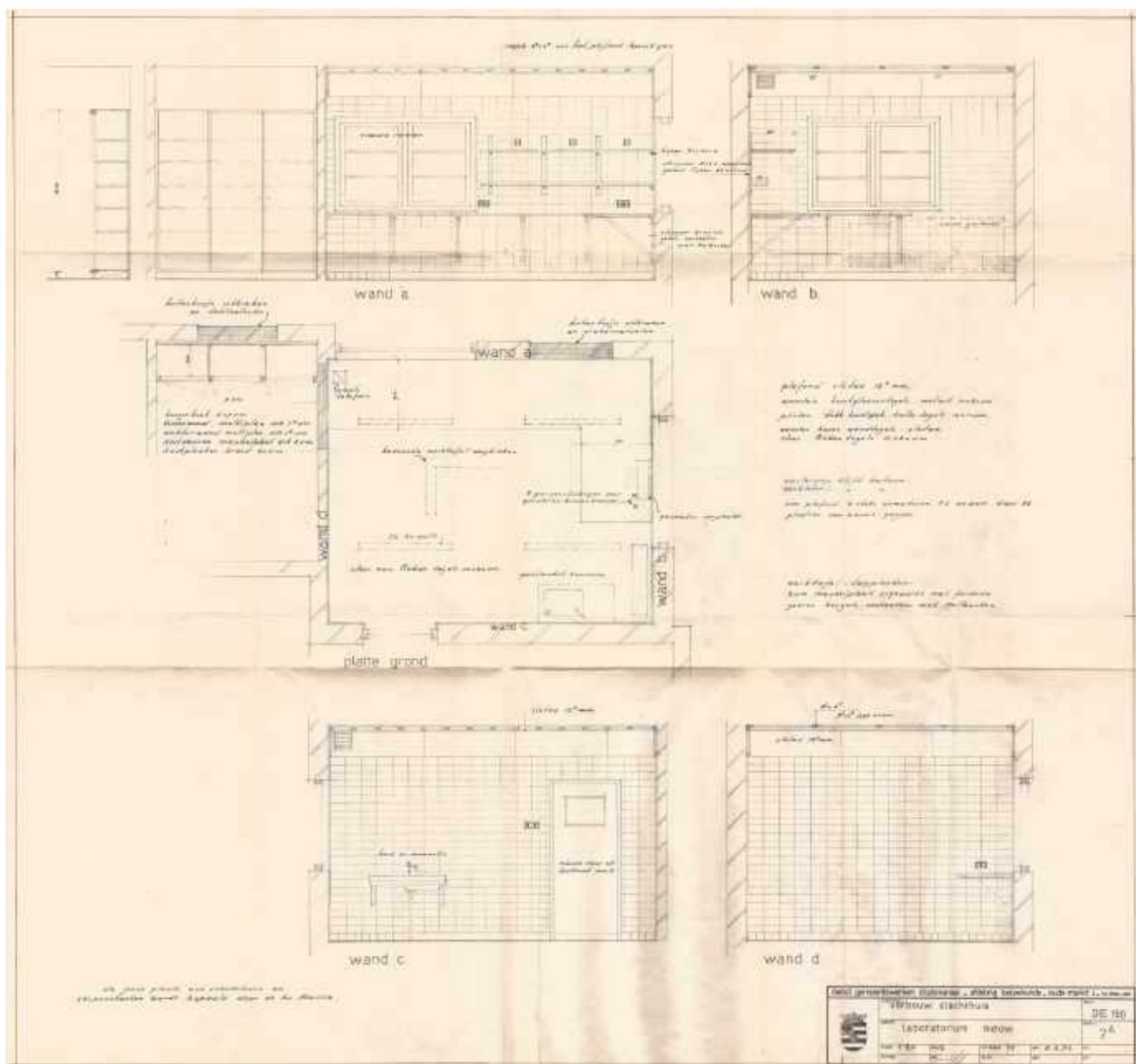

Tekening verbouw slachthuis, kantoorruimte bestaand, 1975 (Gemeente Stadskanaal)

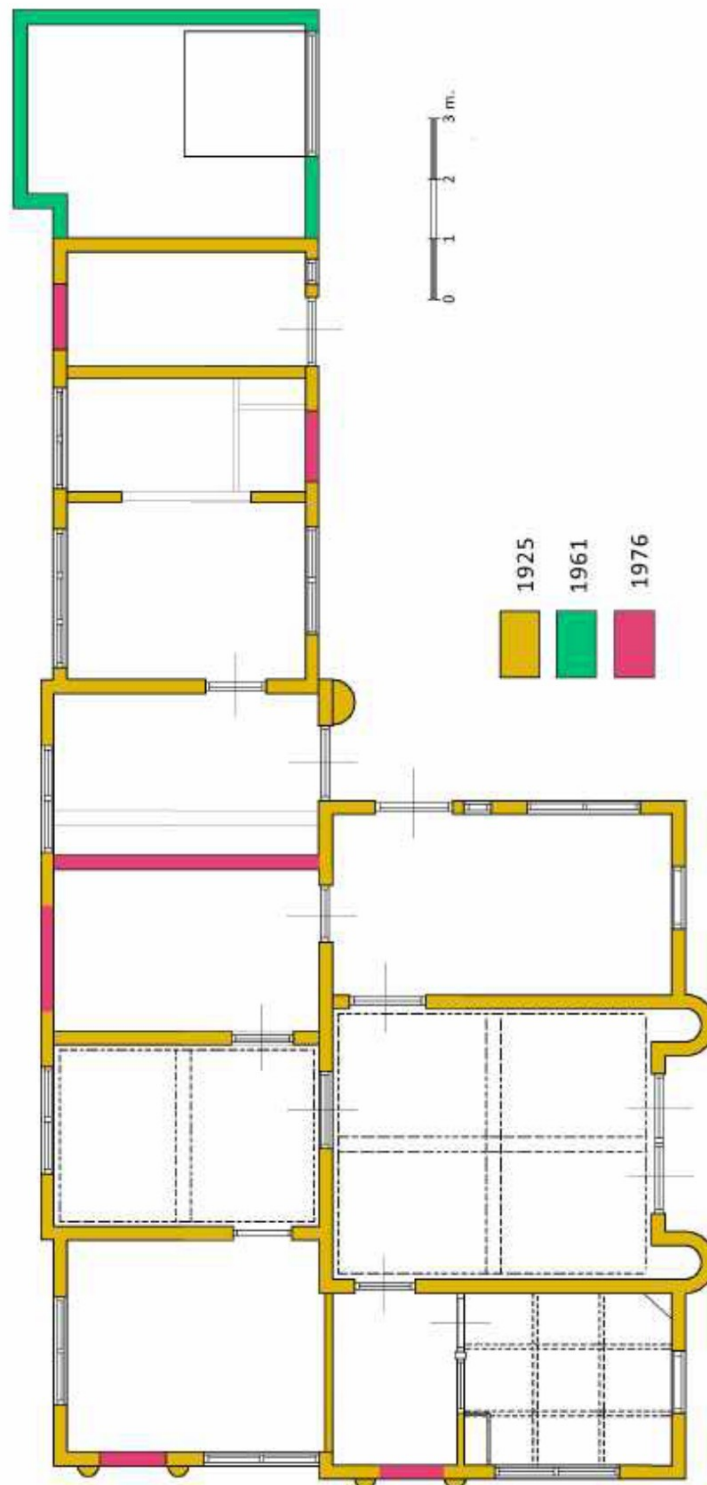

Tekening verbouw slachthuis, laboratorium bestaand, 1975 (Gemeente Stadskanaal)

Tekening verbouw slachthuis, laboratorium nieuw, 1976 (Gemeente Stadskanaal)

Dateringsplattegrond

4. BESCHRIJVING EXTERIEUR

Het voormalige slachthuis is een vrijstaand gebouw van één bouwlaag en heeft een blokvormige opbouw. Het bestaat uit een aantal bouwvolumes van verschillende hoogten onder een plat betonnen dak. Gezien vanaf de zuidoostzijde bestaat het gebouw uit een nagenoeg symmetrisch deel met in het midden een vierkant hoger gedeelte, geflankeerd door twee lagere delen. Aan de rechterzijde bevindt zich achter het lagere gedeelte weer een hoger blokvormig deel en daaraan een gekoppeld, aan de noordoostzijde een lage vleugel, die in een latere fase is verlengd.

Het gebouw is opgetrokken in een gemetselde bruine baksteen op een trasraam/borstwering van roodbruine, verticaal gemetselde bakstenen in halfsteensverband. De gevels worden geleed door enkele, dubbele en driedubbele vensters met een (oorspronkelijk overal) horizontale roedeverdeling. Behalve bij de lage zijvleugel, grenzen de vensters aan de bovenzijde tegen een over alle gevels doorlopende, verticaal gemetselde gevelband van roodbruine baksteen, in een metselverband van afwisselend één strek en twee koppen. Aan de onderzijde grenzen de vensters tegen het trasraam. Het metselwerk tussen het trasraam en de horizontale band bestaat uit metselwerk van een bruine baksteen in Vlaams verband. De gevelvlakken boven de horizontale lijst bestaat uit metselwerk in een bruine baksteen in een verticaal halfsteensverband.

De daklijst was oorspronkelijk afgedekt met keramische muurdeksels. Deze zijn voor een deel verloren gegaan en op die plekken is de betonnen dakrand zichtbaar.

De zijvleugel is veel eenvoudiger en opgetrokken in een bruine baksteen in halfsteens verband boven het trasraam van roodbruine klinkers. Aan de bovenzijde loopt een verticaal gemetselde gevelband van roodbruine baksteen. Deze gevelband vormt tevens de bovenkant van vensters en deurkozijnen.

Slachthuis gezien vanaf de Oosterstraat

Voorgevel (zuidwestgevel)

Aan de voorzijde bevindt zich aan de rechterkant een hoekschousteen die later aan de bovenzijde iets is gewijzigd. De in het midden verspringende zuidwestgevel heeft twee dubbele vensters. Bij beide vensters heeft alleen het rechterraam nog de oorspronkelijke horizontale roedeverdeling. Verder bevinden zich in de voorgevel twee later dichtgemetselde deuropeningen. Het metselwerk van een roodbruine baksteen ligt iets terug in het gevelvlak en volgt het halfsteensverband in de borstwering / het trasraam en het Vlaamsverband erboven. Aan weerszijde van de dichtgemetselde deuropeningen bevinden zich gemetselde muurpijlers – eveneens in halfsteensverband.

Voorgevel

Dubbel venster waarvan alleen het rechterraam nog de oorspronkelijke horizontale roedeverdeling heeft.

Een van de twee later dichtgemetselde deuropeningen in de voorgevel

Rechter zijgevel (zuidoostgevel)

Centraal in het naar voren springende deel ligt het hogere, blokvormige bouwvolume met daarin dubbele hoge deuren met bovenramen. Aan weerszijden van de deuren bevinden zich gemetselde muurpijlers met daarboven een grindbetonnen luifel. De muurpijlers hebben een verticale decoratieve band van grindbeton. Aan weerszijden van dit hogere bouwvolume met deze entreepartij bevinden zich twee lagere bouwdelen met elk een staand drieruitvenster met een horizontale roedeverdeling.

In de terugliggende zuidoostgevel bevindt zich een deur onder een gepleisterde betonlatei met aan de rechterzijde een half rond gemetselde muurpijler met betondecoratie en erboven een smal liggend venster. Boven de deur bevindt zich een horizontaal venster dat is dichtgetimmerd (volgens de tekening een liggend zesruitsvenster).

In de zuidoostgevel van de zijvleugel bevindt zich links een raam dat lager is dan de overige vensters en een horizontale roedeverdeling heeft met slechts twee ramen boven elkaar. Onder het venster is metselwerk aangebracht in een afwijkend metselverband: een halfsteensverband in bruine baksteen. Vervolgens zijn er twee deuren (waarvan de rechterdeur is dichtgetimmerd). Daarnaast bevindt zich nog een klein venster dat oorspronkelijk eveneens een horizontale roedeverdeling had en uit twee boven elkaar geplaatste ramen bestond, maar later is vervangen voor een raam zonder roedeverdeling. Rechts hiervan bevindt zich het garagegedeelte dat later is aangebouwd (het wit geschilderde gedeelte).

Rechter zijgevel (zuidoostgevel) met het centraal gelegen, hogere, blokvormige bouwvolume met daarin dubbele hoge deuren met bovenramen

Muurpijler met verticale decoratieve band van grindbeton. Links van het hogere bouwvolume het lagere bouwdeel met staand drieruitvenster met een horizontale roedeverdeling

De lagere zijvleugel; het rechterdeel is in 1960 verlengd

Staan drieruitvenster met een horizontale roedeverdeling

Het horizontale, dichtgetimmerde venster boven de deur (volgens de tekening een liggend zesruitsvenster)

Achtergevel (noordoostgevel)

In de achtergevel van het hogere blokvormige gedeelte bevindt zich een dubbel venster, een smal verticaal venster en een deur. Het smalle venster en de deur staan niet op de ontwerp-tekening. Hier staat een dubbel venster met roedeverdeling ingetekend. Mogelijk was het uitgevoerd volgens de tekening en later gewijzigd. In het terugliggende hogere bouwdeel bevinden zich drie lage vensters: twee enkele aan weerszijden van een dubbel venster. Op de ontwerp-tekening staan er twee dubbele vensters ingetekend. Het hogere bouwvolume heeft aan de achterzijde bovenin een driedelig venster met horizontale roeden. In de achtergevel van het later verlengde deel van de zijvleugel bevindt zich aan de rechterkant een horizontaal venster. Dit is dichtgetimmerd.

De achtergevel uit 1960 van de verlengde lagere zijvleugel

Linkerzijgevel (noordwestgevel)

In het hoge bouwvolume bevinden zich twee grote vensters. Oorspronkelijk waren dit er drie – het middelste venster is verwijderd en dichtgemetseld met een roodbruine baksteen in een halfsteensverband.

Het rechterraam is in een latere fase gedeeltelijk dichtgetimmerd door middel van schrootjes en groen geschilderd.

Rechts van het hoge bouwvolume bevindt zich een lager bouwvolume met een dubbel venster met roedeverdeling. Dit is eveneens later groen geschilderd.

In de lage zijvleugel bevinden zich in deze gevel twee liggende vensters met horizontale

roedeverdeling: een dubbel venster en een driedubbel venster. De deur die zich oorspronkelijk aan deze zijde bevond is dichtgemetseld met een roodbruine baksteen in halfsteensverband.

Links een van de oorspronkelijk drie grote vensters in de linkerzijgevel; het middelste venster op de rechterfoto is later dichtgemetseld

Dubbel venster met horizontale roedeverdeling in de linkerzijgevel; de kleur is niet oorspronkelijk

Twee liggende vensters met horizontale roedeverdeling in de zijvleugel: een dubbel en een driedubbel venster

De noordwestzijde van de zijvleugel met dubbel en driedubbel venster met horizontale roedeverdeling

Het derde grote raam in het hogere gedeelte van de noordwestgevel; nog in oorspronkelijke staat

Aan de achterzijde bevindt zich een vrijstaande schuur.

De vrijstaande schuur

5. BESCHRIJVING INTERIEUR

Het interieur is sterk bepaald door de functie van het gebouw, met de centraal gelegen slachthal en de overige ruimten, zoals uitbeenruimte en koelruimte daaromheen. Alle ruimten moesten aan hygiënische eisen voldoen en zijn om die reden betegeld. De deuren en vensters hebben oorspronkelijke platte omlijstingen. Bij de deuren bevinden zich zwarte hardstenen of hardgebakken dorpels en zwarte neuten.

Slachthal, zuidoostzijde

Centraal in het gebouw ligt de slachthal, een hoge ruimte met een breedte van 4,50 m en een diepte van 5,30 m. De ruimte heeft ramen langs de bovenkant, die zorgen voor voldoende lichtinval, maar inkijk voorkomen. In de zuidoostgevel bevinden zich hoge dubbele deuren met bovenlichten. Deze deuren zijn niet origineel.

Het metalen transportsysteem lijkt uit de oorspronkelijk bouwperiode te zijn. Diverse onderdelen zijn aan elkaar geklonken. Diverse in het metselwerk opgenomen balken zijn onderdeel van dit transportsysteem. Tussen de slachthal en de hal met uitbeenkoelcel erachter, bevindt zich een hoge deuropening van 1,00 m breed. Het transportsysteem is daar voortgezet.

Via een deur in de zuidoostelijke zijwand komt men in de aangrenzende ruimte aan de voorzijde, de gang aan de voorzijde van het gebouw. Een bredere deur (1,20 m) in de noordwestelijke zijwand staat in verbinding met een grotere hal.

De wanden van de slachthal zijn van de grond tot een hoogte van ongeveer twee meter betegeld met een vierkante witte tegel. Daarboven en op het plafond zijn schrootjes aangebracht.

Doordat een deel van de schrootjes was weggehaald, was de constructie van het dak zichtbaar. Een constructie van betonnen randbalken met daarin een kruis van betonnen balken ondersteunt het dunne betonnen dak.

Plafond van de slachthal met het metalen transportsysteem. De ramen aan de bovenkant voorzien de ruimte van daglicht

Ramen aan de bovenkant van de slachthal zorgen voor indirecte lichtinval. De wanden zijn voorzien van vierkante witte tegels (waarschijnlijk niet origineel)

De hoge deuropening tussen slachthal en de hal met uitbeenkoelcel erachter met voortzetting van het transportsysteem

Deur naar de gang aan de voorzijde van het gebouw

Hal, zuidoostzijde

Lage, rechthoekige ruimte met een afmeting van 3,00 m bij 5,30 m. Aan de zuidoostzijde heeft de ruimte een staand drieruitvenster met een horizontale roedeverdeling. Aan de noordoostzijde bevinden zich van links naar rechts een deur naar buiten, een smal verticaal venster zonder roedeverdeling en een dubbel venster, waarvan het linkerdeel nog de originele horizontale roedeverdeling heeft en het rechterdeel is vervangen voor een naar buiten openend klampaam met draadglas. Aan de noordwestzijde van de ruimte zit een deur naar de achtergelegen koelruimte.

De wanden zijn betegeld met een gebroken witte rechthoekige tegel. Het plafond is voorzien van schrootjes.

Staan drieruitvenster met horizontale roedeverdeling aan de zuidoostzijde. De ruimte is voorzien van betegelde wanden en een schrootjesplafind

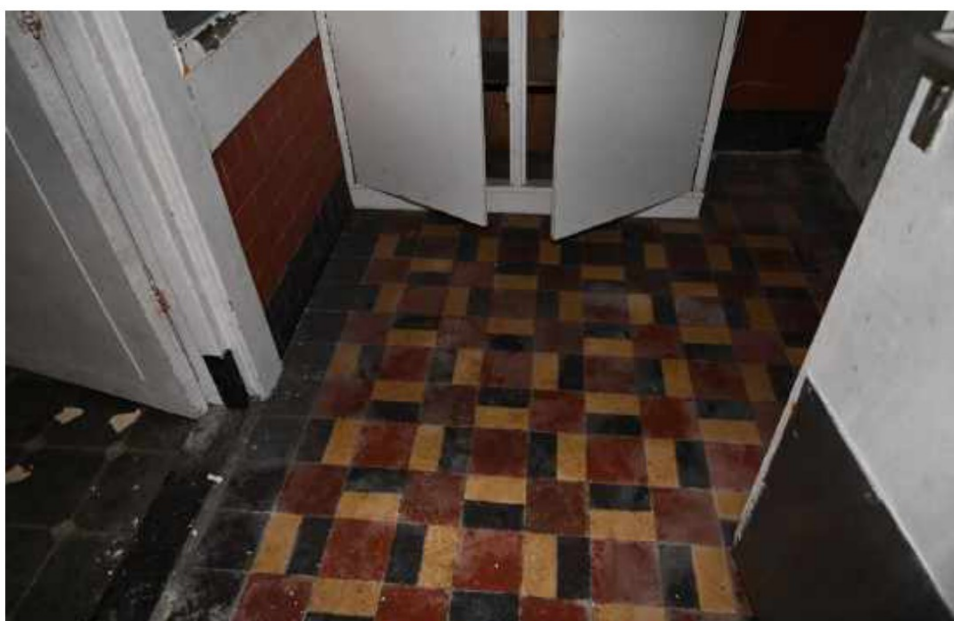
Smal verticaal venster zonder roedeverdeling en dubbel venster, waarvan het linkerdeel nog de originele horizontale roedeverdeling heeft en het rechterdeel is vervangen voor een naar buiten openend klampaam met draadglas

Hal met deuren naar de slachthal, de koelcel en naar buiten

Halletje, zuidwestzijde

In het halletje aan de voorzijde (afmeting 2.00 m x 2,85 m) bevindt zich nog origineel tegelwerk op wanden en vloeren. Een tegellambrisering met een vierkante roodbruine tegel met een horizontale band van afwisselend verticale gele en zwarte tegels, een bovenrand van zwarte tegels en een zwarte plintlijst. De deur naar buiten aan de voorzijde is in de jaren zeventig dichtgemaakt; er is een vaste houten kast voorgezet. Tussen de gang en het kantoor is een houten deurkozijn met daaraan gekoppeld gesloten raamwerk (soort loket of doorgeefluik). Dit is nog origineel. Verder bevindt zich aan de noordwestkant een deur naar de aangrenzende uitbeenruimte (later laboratorium) en een deur naar de slachthal. De platte omlijstingen om de deuren en het loket zijn oorspronkelijk en in een eenvoudige strakke stijl. De deur naar het kantoor is oorspronkelijk, evenals de deurklink (waarschijnlijk van bakeliet).

Halletje aan de voorzijde met nog oorspronkelijke tegelvloer

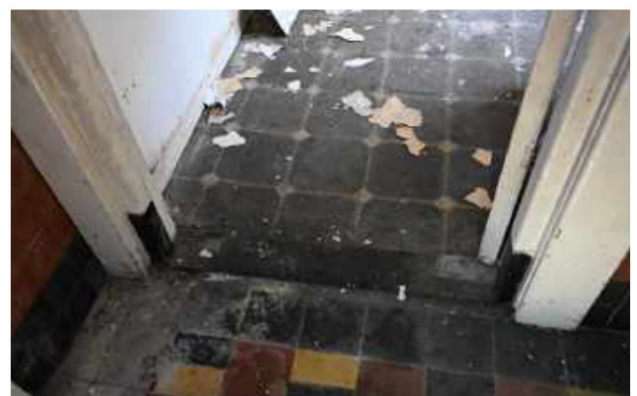
Doorgeefluik van halletje naar kantoor

Kantoor gezien vanuit het halletje met platte deuromlijsting

Vaste houten kast, niet origineel

Vloer in halletje en deuropening naar kantoor

Kantoor, zuidwestzijde

De vloer van het kantoor is dermate slecht, dat het vertrek niet betreden kon worden.

Het kantoor heeft een afmeting van 3,52 x 2,85 m. Het kantoor heeft een soort cassettenplafond gevormd door geprofileerde regels. Ook op de wanden zitten geprofileerde vlakke stijlen en regels die rechthoeken vormen. Aan de gangkant bevinden zich een vaste kast en een lage vaste kast onder het luikje. Deze zijn eveneens oorspronkelijk. Verder bevinden zich rechtsachter sporen van een hoekhaard. Het raam aan de zuidoostkant is een enkel venster met een horizontale roedeverdeling. Aan de zuidwestkant bevindt zich een dubbel venster, waarvan het linkerdeel nog de originele horizontale roedeverdeling heeft en het rechterdeel is vervangen voor een naar buiten openend klapraam met draadglas. De vensters hebben een oorspronkelijke vlakke eenvoudige omlijsting met eenvoudige vensterbanken.

Geprofileerde houten stijlen en regels op de wanden van het kantoor en 'cassettenplafond' met geprofileerde houten latten

Vaste kast en doorgeefluik met art-decoversieringen in het kantoor

Doorgeefluik met aan de rechterzijde art-decoversiering

Vaste kast met art-decoversiering

Stookplaats in de hoek van het kantoor; geprofileerde houten stijlen en regels op de wanden

Uitbeenruimte c.q. laboratorium

Het vertrek heeft een afmeting van 4,28 x 3,50 m.

Er bevindt zich aan de noordoostzijde een deur naar de aangrenzende hal met uitbeenkoelcel. Deze is iets verplaatst ten opzichte van de oorspronkelijke situatie. Daarbij is de deur met bovenlicht vervangen voor een gesloten exemplaar.

Aan de zuidwestkant bevindt zich een dubbel venster, waarvan het linkerdeel nog de originele horizontale roedeverdeling heeft en het rechterdeel is vervangen voor een naar buiten openend klampaam. Van het dubbele venster met horizontale roedeverdeling aan de noordwestzijde zijn de onderste twee ramen dichtgetimmerd.

Het tegelwerk op de wanden bestaat uit rechthoekige tegels (gebroken wit). Deze zijn niet origineel. Volgens de tekeningen van de verbouwing in de jaren 1975-1976 zaten hier vierkante tegels. Het plafond is in de jaren zeventig voorzien van schrootjes.

Onderste twee raamdelen van het dubbele venster aan de noordwestzijde zijn dichtgetimmerd

Deur naar uitbeenkoelcel. De oorspronkelijke vierkante muurtegels zijn in de jaren zeventig vervangen.

dubbel venster met nog originele horizontale roedeverdeling in het linkerdeel; het rechterdeel is vervangen voor een naar buiten openend klampaam

Deuropening tussen halletje en uitbeenruimte

Hal met uitbeenkoelcel

Grenzend aan de uitbeenruimte bevindt zich de hoge hal met uitbeenkoelcel die tevens in verbinding staat met de slachthal via een hoge deuropening. Het transportsysteem wordt hier voortgezet.

De ruimte heeft een afmeting van 3,00 m x 4,50 m waarin een scheidingswand is geplaatst. Aan de

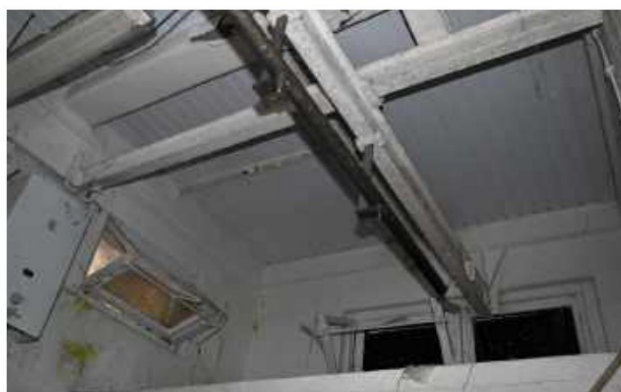
noordwestzijde bevindt zich het grote raam, dat door de scheidingswand niet geheel zichtbaar is.

De wanden zijn tot een hoogte van ongeveer 2 meter betegeld met een vierkante witte tegel. De ruimte staat in verbinding met de vertrekken aan weerszijden. Aan de ene zijde is dit de uitbeenruimte en aan de andere zijde een koelcel. Ook deze ruimte heeft een constructie van betonnen randbalken met een dwarsbalk die het betonnen dak ondersteunt.

Net als in de slachthal is ook hier de constructie van het dak zichtbaar. Een constructie van betonnen randbalken met daarin een kruis van betonnen balken ondersteunt het dunne betonnen dak.

Tussenschot in de uitbeenkoelcel

Ophangstelsysteem in de uitbeenkoelcel

Koelcel

De koelcel staat tevens in verbinding met de eerder beschreven hal aan de noordoostzijde. De ruimte had oorspronkelijk een afmeting van 3,68 m x 4,50 m, maar na verplaatsing van de noordoostwand is de ruimte smaller geworden. De ruimte is voorzien van een witte vierkante tegel.

Opslagruimte

De opslagruimte bevindt zich in de zijvleugel en is via een aparte buitendeur bereikbaar. Doordat de wand grenzend aan de koelcel is verplaatst, is deze ruimte breder geworden (was 1,60 m x 4,50 m). De nieuwe wand is bekleed met schrootjes, de overige wanden zijn voorzien van witte vierkante tegels. De vloer is betegeld met een grijze vierkante tegel (niet origineel).

Koelcel met ophangstelsel

Opslagruimte in de zijvleugel met op de middelste en rechterfoto de deur naar de kantoorruimte. De deur is nog een originele vierpaneelsdeur (Bruynzeel)

Kantine, diepvrieskast, halletje, WC / kantoorruimte in de zijvleugel

De opslagruimte staat in verbinding met de aangrenzende kantine/kantoorruimte. De deur hiertussen is een Bruynzeeldeur met vier vlakke panelen. Doordat tijdens een verbouwing een de wanden van het halletje met WC en de diepvrieskast (gedeeltelijk) zijn weggehaald, is dit een ruimte geworden. Aan de noordwestzijde bevinden zich twee liggende vensters met horizontale roede-verdeling. In de voormalige kantine een driedubbel venster en in het gedeelte ernaast een dubbel venster. In de tegenoverliggende zuidoostwand bevindt zich een venster met een horizontale roede-verdeling met slechts twee ramen boven elkaar.

De wanden zijn in de jaren zeventig deels voorzien van schrootjes en deels van vierkante witte tegels. De vloer is betegeld met een vierkante grijze tegel (niet origineel).

Zijruimte waar een deel van de tussenmuur is doorgebroken

Zesruitsvenster in de voormalige kantine

Zijruimte met zesruitsvenster

Voormalige kantine met deur naar de opslagruimte

Zesruitsvenster met horizontale roedeverdeling

Opslagruimte, bergruimte

Deze ruimten waren tijdens de opname niet toegankelijk.

6. WAARDERING

Bij onderstaande waardestelling horen waardestellende plattegronden. Deze plattegronden moeten in samenhang met de onderstaande tekst gezien en geïnterpreteerd worden.

Het voormalig slachthuis aan de Oosterstraat 73 in Stadskanaal heeft hoge cultuurhistorische- en architectonische waarden.

Algemene historische waarden (gerelateerd aan maatschappelijke ontwikkelingen)

Als voorbeeld van een klein slachthuis uit 1925.

Zeldzaamheid van een dergelijk gebouw in de provincie Groningen.

Stedenbouwkundige waarden

De stedenbouwkundige situering van het gebouw is van hoge monumentwaarde. Het bevindt zich op een bijzondere plek aan het kanaal met een onopvallende teruggedroogde ligging.

De ligging langs de weg naar de gasfabriek geeft betekenis aan de oriëntatie van het gebouw.

Architectuurhistorische waarden

Het exterieur heeft hoge monumentwaarde vanwege de toegepaste bouwstijl met een kubistische, expressionistische vormgeving

Het heeft hoge architectonische waarden, vooral vanwege het expressieve materiaalgebruik, de gevelindeling met de verschillende metselverbanden, de decoratieve details. Deze onderdelen zijn nog bijzonder gaaf. Ook de oorspronkelijke vensters hebben architectonische waarden. Helaas zijn veel vensters in slechte staat.

Het interieur is van monumentwaarde wegens de indeling die nog voor een deel intact is. Van hoge monumentwaarde zijn de slachthal, het halletje en het kantoor aan de voorzijde. In de beide laatste ruimten bevinden zich nog originele onderdelen en details, zoals de betegeling, de houten inbouwkasten in kantoor en loket tussen kantoor en halletje en de deuromlijstingen, de geprofileerde houten stijlen en regels op de wanden van het kantoor en de geprofileerde houten latten van het 'casettenplafond' van het kantoor, de houten art-deco-versieringen op het kozijn van de kastdeur en naast het doorgespleet. Voor het overige is er weinig historisch interieur van belang in het gebouw aanwezig.

De slachthal heeft belangrijke waarde door zijn centrale ligging en ruimtewerking en betonnen plafond met betonnen balkenkruis, maar heeft verder geen bijzondere interieurafwerving. De transportrail heeft enige positieve waarde omdat die verwijst naar de oorspronkelijke functie van slachthuis.

De jaren zeventig inrichting van het laboratorium heeft geen monumentwaarde.

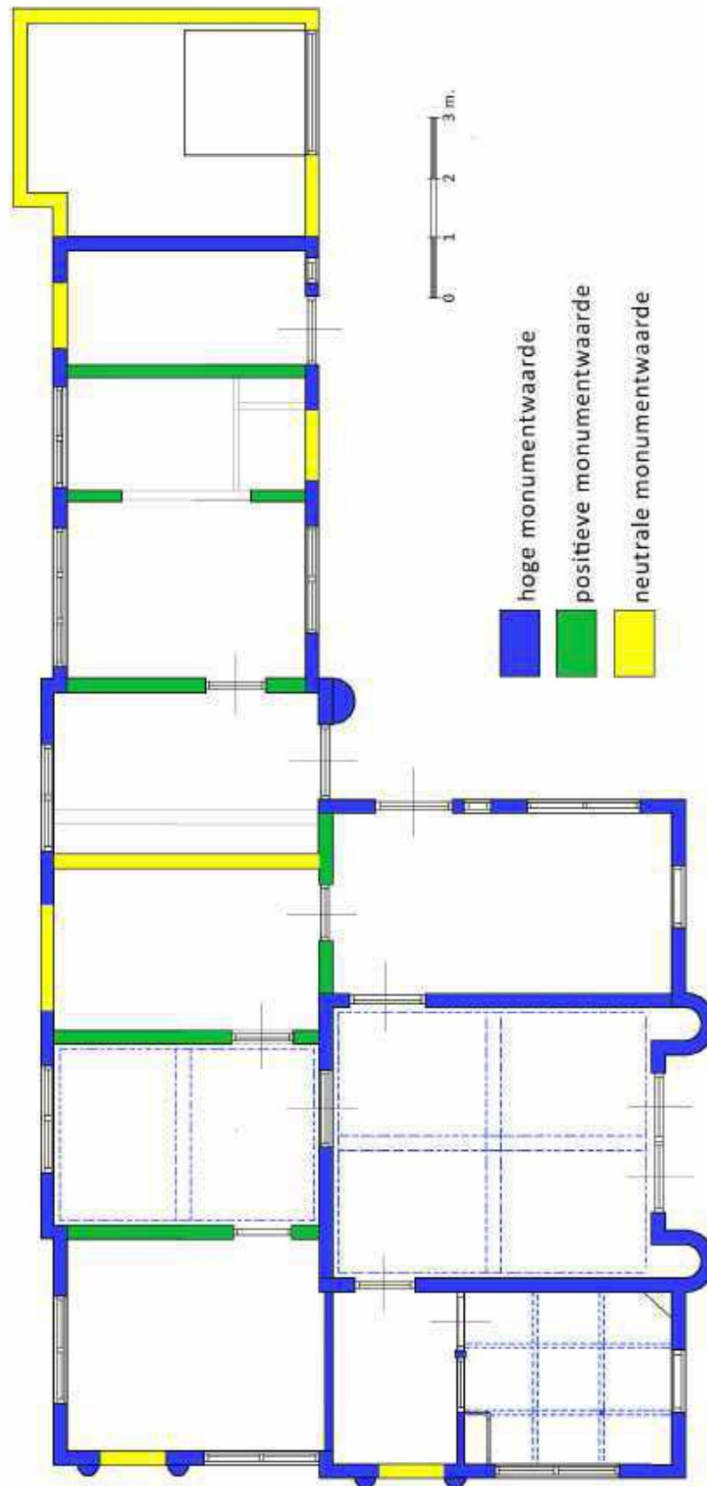
Bouwhistorische waarden

Het betonnen dak heeft bouwhistorisch hoge monumentwaarde vanwege de constructie van betonnen randbalken met daarin een kruis van betonnen balken die het dunne betonnen dak ondersteunen. Deze constructie is in de slachthal aanwezig en een vergelijkbare in de koelcel. Het is denkbaar dat dergelijke constructies ook in de andere ruimten aanwezig zijn boven het verlaagde plafond met name in de grote koelcel en de aangrenzende opslagruimte. Als vergelijkbare constructies inderdaad nog boven de verlaagde plafonds aanwezig zijn hebben die uiteraard ook bouwhistorische waarde.

Het gebouw heeft tevens bouwhistorische waarde vanwege het materiaalgebruik.

Waarden vanuit de gebruikshistorie

Voor de indeling van het gebouw in samenhang met het gebruik zijn van hoge waarden. Het gebouw is ontworpen als klein slachthuis tijdens het interbellum en lange tijd als zodanig in gebruik geweest. Eerst als openbaar slachthuis en daarna als particulier slachthuis.

Waarderingsplattegrond

7. ADVIES BIJ AANPASSINGEN VOOR TOEKOMSTIG GEBRUIK

Van belang is dat bij het aanpassen van het gebouw aan een nieuwe functie dat de schil van het gebouw onaangetast blijft. De enige wijzigingen die hier mogelijk zijn, is het terugbrengen van de deuren in de zuidwestgevel (voorzijde, Oosterstraat). De vensters moeten zoveel mogelijk worden hersteld of opnieuw aangebracht volgens de oorspronkelijk situatie, dus inclusief de horizontale roedeverdeling. De kleuren zijn onzeker maar de kozijnen waren blijkens de oude foto donker - mogelijk rood of groen. Het raamhout was lichter - waarschijnlijk wit of lichtgeel.

Binnen is meer mogelijk, maar de interieurelementen (en binnenwanden) van het halletje en het kantoortje zijn van belang en moeten zoveel mogelijk gehandhaafd blijven. Waar het houtwerk te veel is aangetast dienen goede kopieën gemaakt te worden.

De oorspronkelijke binnenwanden zijn op zich niet heel waardevol maar soms wel belangrijk als drager van een bovendeel van een buitenmuur en bovendien geven ze de structuur van de grote centrale hal en omliggende ruimten aan. Doorbraken in deze wanden zijn wel mogelijk (niet in die van het halletje en het kantoortje) maar de structuur van de grote centrale hal en omliggende ruimten moet gehandhaafd worden in die zin dat deze afleesbaar moet blijven.

De latere wanden, verlaagde plafonds en betimmeringen mogen worden verwijderd.

De zwarte dorpels en neuten van de binnendeuren handhaven. De Bruynzeeldeur opnieuw gebruiken.

8. LITERATUUR

- J.D. Brinksma, *Slachterijen, vleeswarenindustrie en visverwerkingsinrichtingen*, Zeist 1994
- Monumentenwacht Groningen, Inspectierapport 2018. Objectnummer 000128
- RDMZ/RCE, Monumentenbeschrijving Oosterstraat 73 Stadskanaal (redengevende omschrijving)
- Margriet Panman, Jan Possel, *Architectuur en stedenbouw in Groningen 1850-1940*, Zwolle/Zeist, 1992

BIJLAGE 1
REDENGEVENDE OMSCHRIJVING RCE